

In heaven we speak English, not Latin.

Het mondiale kader van de evangelische beweging.

Patrick Nullens¹

De Rooms-katholieke Kerk is een wereldkerk met ongeveer één miljard aanhangers en daarmee de helft van de christenen in de wereld. Deze kerk wordt aangestuurd vanuit Heilige Stoel van de bisschop van Rome. Nu, bijna 500 jaren na de reformatie, regeert de Paus en zijn magisterium nog altijd en zodoende wordt de eenheid van dit segment van het christendom min of meer gewaarborgd. De theologische cohesie krijgt mede vorm door de officiële voertaal, het aloude Latijn.

Dit ligt helemaal anders bij de evangelische variant van het christendom. Men schat het aantal aanhangers op 648 miljoen met het merendeel pinksterchristenen. Zij vormen de snelst groeiende tak van het christendom. Ook hier hebben we te maken met een internationale beweging maar dan zonder een duidelijk identiteitsbepalend centrum. Bij evangelische christenen gaat het eerder om een vorm van netwerking onder gelijkgezinden; een mozaïek van kerkgenootschappen losstaande kerken en parakerkelijke organisaties. Dit maakt een inzicht in de aard en vorm van de mondiale invloed op een bepaalde regio - in ons geval Vlaanderen - nogal complex.

Veel evangelische christenen zullen hun kerkelijk identiteit juist heel lokaal, intens en concreet beleven. Het kerkelijke leven is eerst en vooral het bijwonen van de plaatselijke zondagdienst en het bezoek aan een huiskring tijdens de week. Men weet natuurlijk wel van andere christenen in de wereld. De televisieprogramma's van de Evangelische Omroep (EO) zijn een belangrijk venster op de wereld van andere christenen. Soms geeft een duidingprogramma op de publieke televisie een kritische reportage over pinksterchristenen of evangelische christenen in de Verenigde Staten. Natuurlijk is er mondiale betrokkenheid, maar dat is dan in de vorm van steun aan zending en ontwikkelingshulp. Dit is vooral een extraverte activiteit met een beperkte invloed op de eigen identiteit.

Vlaamse evangelische christenen zullen hun identiteit gewoonlijk omschrijven als eenvoudigweg "bijbels" en kunnen ook wel uitleggen waar nu een paar belangrijke verschilpunten liggen met de leer van de Rooms-katholieke kerk. De bijbel als leidraad en absoluut gezag in geloof en leven sluit aan bij de reformatie van de zestiende eeuw en vormt een refrein in alle evangelische geloofsbelijdenissen (Packer & Oden, 2004). En toch, bij evangelische christenen is er ook meer dan de Bijbel. Deze bijbel moet worden geïnterpreteerd en toegepast. Hiervoor zijn er de bijbelleraren en predikers die fungeren als actuele uitleggers van de oude tekst. In de praktijk gaat het in de evangelische beweging dus om de Bijbel en prototypische opiniemakers.

Mijn stelling is dat het mondiaal karakter van de opiniemakers de Vlaamse Evangelische christenen direct of indirect werd (en wordt) bepaald door sleutelfiguren uit de Angelsaksische wereld. Inzicht in deze hermeneutische horizont vormt de noodzakelijke voorwaarde tot een juiste interpretatie van het evangelische erfgoed in Vlaanderen. Dit geldt trouwens voor de meeste plaatsen in de wereld. Niet iedereen zal het eens zijn met deze stellingen en zullen het eigen lokale (Vlaams-Nederlandse) karakter benadrukken. Anderen benadrukken de wortels in de Europese reformatie en zelfs de kerk daarvoor. Maar dit doet m.i. geen recht aan de historische en actuele werkelijkheid. We dienen dus het historische erfgoed van de Vlaams-evangelische christenen te interpreteren in het licht van een mondiale beweging binnen de christelijke kerk. Hierbij overheerst de invloed van de Britse en Amerikaanse "evangelicals".

¹ Deze lezing werd gehouden op een studiedag georganiseerd door EVADOC en ETF op 24 april 2010. Prof. dr. Patrick Nullens is rector van de Evangelische Theologische Faculteit, Leuven.

Ik probeer het “name dropping” te minimaliseren. Maar dit is bijna onvermijdelijk, gezien het steeds gaat om belangrijke opiniemakers. De opbouw van dit korte betoog loopt als volgt. In het eerste gedeelte tracht ik de evangelische beweging te preciseren door middel van definities en vervolgens door het concreet verwijzen naar een overkoepelend representatief netwerk. De definities en wat historische duidingen kunnen ons helpen om het typische van het atypische te onderscheiden. De inperking tot kerken, individuen en organisaties die lid zijn van de Evangelische Alliantie maakt dat we over een concreet afgelijnde groep gelovigen spreken. Op die manier vangen onze academische netten voldoende vis voor een analyse van het historische erfgoed.

In het tweede blok wil ik de Brits-Amerikaanse invloed aantonen op de volgende drie terreinen: kerkplanting (zending), literatuur en theologisch onderwijs. Tot slot verwijs ik naar de toekomst van het nieuwe christendom met als geografisch zwaartepunt Zuid-Amerika, Afrika en Azië. Wat voor ons in Vlaanderen en Brussel betekent dat het belang van de migrantenkerken steeds zal toenemen.

Definities en beginpunt

Als werkdefinitie sluit ik me graag aan bij mijn collega Pieter Boersema. Hij spreekt in zijn godsdienst antropologisch proefschrift van vier soorten bewegingen die van toepassing zijn op de evangelische ‘beweging’. Ten eerste gaat het om een reactiebeweging. Er is sprake van verzet tegen de liberale of vrijzinnige koers binnen de traditionele protestantse kerken. Ten tweede is het een “revitaliseringsbeweging”. De kerk wordt opnieuw tot leven gebracht door een grote nadruk op de persoonlijke beleving van het evangelie. Ten derde is het een bekeringsbeweging. Mensen worden overtuigd van de geestelijke boodschap van bevrijding in Jezus Christus. Ten vierde is het een zorgbeweging. Evangelische gemeenten stralen warmte en betrokkenheid uit. Hierdoor ontstaat ruimte voor psychologische genezing. De bijbelse openbaring, het verlossende werk van Jezus Christus en het bevrijdende werk van de heilige Geest zijn steeds onmisbaar (Boersema, 2004).

Een van de meest prominente evangelische theologen, Alister McGrath noemt als vier belangrijke pijlers:

1. Het gezag en toereikendheid van de Schrift.
2. De verlossing door de dood van Christus aan het kruis is uniek.
3. De noodzaak van persoonlijke bekering.
4. Evangelisatie is dringend noodzakelijk en gepast.” (McGrath, 2008 p.142)

De vraag is nu, wat is het mondiale karakter van deze identiteit? De theologie van deze vier pijlers is niet een lokale aangelegenheid maar werd vooral ingegeven door internationale ontwikkelingen in het Duitse Piëtisme, de Engelse revivals en de Amerikaanse theologen en predikers van de opwekkingsbeweging (Olsen, 2004). Eric Denimal duidt onverbloemd de evangelischen in Frankrijk als “een Amerikaanse vorm van het protestantisme”. Ze worden immers gekenmerkt door egalitarisme, individualisme, prosilitarisme. Evangelischen zijn soms mystiek dan weer bloednuchter en neigen tot bijbels literalisme. Het is een bekeringsprotestantisme dat gebruik maakt van de massamedia, rockmuziek, film en marketing strategieën. (Denimal, 2008 p.59, 60).

Wanneer is dit alles begonnen? Hoe ver grijpt dit erfgoed terug? In de literatuur laat men de evangelische beweging meestal in de 18de eeuw beginnen bij de Britse en Noord Amerikaanse opwekkingsbeweging.² De drie kerkvaders van het evangelisch protestantisme zijn dan John Wesley (1703-1791), George Whitefield (1714-1770) en Jonathan Edwards (1703-1758).

De belangrijkste ontwikkeling van de 20ste eeuw is ongetwijfeld het ontstaan van de pinksterbeweging in 1901 te Los Angeles, onder leiding van de zwarte prediker William J. Seymour. Opnieuw gaat het om een opwekkingsbeweging met wortels in de Wesleyaanse theologie. De nadruk ligt op de vervulling van de Heilige

² Beginnen bij het Lutherse Piëtisme uit de 17de eeuw is een andere mogelijkheid. Olson vertrekt vanuit *Pia Desideria* (1675) van Philip Spener (Olson, 2004). Dit is zeker een belangrijk basis van de evangelische beweging. Toch zou ik de opwekkingsbeweging (convertive piety) en het interkerkelijke karakter nog meer benadrukken en dit breekt door in de 18de eeuw met de First Revival.

Geest en het ondergaan van een gelijke ervaring als de apostelen bij Pinksteren. Er is veel aandacht voor de ervaring van de geestelijke kracht, een vrije aanbiddingstijl en gebedsgenezing.

Met de definities en het aangeven van twee beginpunten is de sterk Angelsaksisch toon gezet. Voor veel evangelische leiders en theologen zal het Engels de nieuwe *lingua franca* worden en dat is tot op heden zo.

Evangelische Allianties

Op dit moment vertegenwoordigt de World Evangelical Alliance (WEA)³ ongeveer 420 miljoen christenen en is het een netwerk van 128 nationale evangelische allianties en een honderdtal grotere interkerkelijke organisaties. Niets weerspiegelt beter het mondiale karakter van de evangelische kerk dan de WEA.

In augustus 1846 had de eerste ontmoeting van de EA plaats onder het motto *Unum Corpus Sumus in Christo* (We zijn een lichaam in Christus, Romeinen 12:5). Hiermee werd de thematiek van eenheid en katholiciteit (algemeenheid)⁴ meteen op de agenda geplaatst. De EA werd gekenmerkt door de Wesley-Whitfield opwekking van de jaren 1730 (Randall & Hillborn, 2001) waaruit ondermeer de London Missionary Society voortkwam. Toch moeten we erkennen dat het voornamelijk om een Brits initiatief ging. De organisatie viel wat stil aan het begin van de twintigste eeuw. Maar het werd nieuw leven ingeblazen na WOII. Dit mede door de grote input van de Billy Graham evangelisatie campagnes. Billy Graham werd in vele opzichten in inspirerend model voor vele evangelische leiders. Zijn biografie, met alle strijd en moeilijkheden als het gaat over oecumenische relaties, is symptomatisch voor de ontwikkelingen van de evangelische beweging wereldwijd (Graham, 1997).

De Evangelische Alliantie Vlaanderen werd pas in 1980 opgericht met drie kerkgenootschappen als een gemeentestichtende zending als leden.⁵ De grootste is het Verbond van Vlaamse Pinkstergemeenten (VVP), dit platform vertegenwoordigt 118 gemeenten. De tweede groep is de Evangelische Christengemeenten Vlaanderen (ECV). Deze denominatie vertegenwoordigt ongeveer 22 plaatselijke kerken en zijn ontstaan uit het zendingswerk van voornamelijk Canadese zendelingen. De derde groep is de Vrije Evangelische Gemeenten (VEG). Deze dertig kerken zijn ontstaan uit het gemeentestichtend werk van de Belgisch Evangelische Zending (BEZ). Deze laatste is geen denominatie maar een kerkstichtende zending.

Kenmerkend voor al deze drie denominaties is dat ze amper denominatie zijn. De nadruk ligt op de autonomie van de plaatselijke kerk en de kerkgenootschappen zijn meer “verbanden” van autonome groepen met als doel wederzijdse steun en dienstverlening. Het is begrijpelijk dan juist omwille van deze vrijblijvendheid van deze verbanden en dan nog eens een los platform van deze groepen in de vorm van een Evangelische Alliantie ervoor zorgt dat we hier spreken over bijna ongrijpbare processen van wederzijdse beïnvloedingen.

De identiteitsbepaling gebeurt dus minder door een vaste kerkorde, gezamenlijke doelstellingen en uitgewerkte visieteksten. In een congregationalistische structuur ligt het finale gezag bij de plaatselijke gemeente.⁶ En toch zijn het ook hier leiders die als apostolische boegbeelden invloed uitoefenen over verschillende lokale gemeenten. De vraag is nu: Wie en wat heeft die leiders dan beïnvloed?

³ www.worldevangelicals.org

⁴ “katholiek” (*katholikos*) betekent hier “universeel” of “algemeen” en hiermee wordt verwezen naar een traditionele eigenschap van de kerk. Dit is anders dan “Rooms Katholiek” wat verwijst naar de gedachte dat Rome het centrum van de katholieke kerk is.

⁵ www.alliantie.org

⁶ Dit is anders dan de episcopale Roomse kerk of de Anglicaanse kerk. Hier ligt het gezag bij de bisschoppen. In de Calvinistische kerken volgt men een synodaal-presbyteriale structuur. De door de gemeente gekozen ouderlingen en predikanten kunnen zich verzamelen in een “synode” die voor de denominatie bindende beslissingen kan nemen.

Dit informele karakter van de Evangelische Alliantie geldt niet voor de *Federale Synode van Protestantse en Evangelische Kerken in België*⁷ die samen met de *Verenigde Protestantse Kerk in België* (VPKB)⁸ binnen het overkoepelend kader van de *Administratieve Raad van de Protestants-Evangelische Eredienst* (ARPEE)⁹ fungeert als vertegenwoordiger van evangelische christenen bij de wereldlijke overheid. Dit orgaan is recent erkend door de federale overheid (2003) en heeft noodzakelijkerwijs meer bevoegdheid. Hoe belangrijk deze koepel ook moge zijn, het is minder interessant voor de thematiek van het mondiale karakter van de evangelische identiteit.

Tot slot wil ik erop wijzen dat de internationale platformen een belangrijke invloed spelen op de lokale identiteit. Belangrijk was bij voorbeeld het Lausanne Covenant over wereldevangelisatie (1974) geïnitieerd door Billy Graham.¹⁰ De ETF citeert de Lausanne-verklaring in haar identiteitbepaling. Maar ik kan me niet van de indruk ontdoen dat jammer genoeg deze verklaring niet echt impact in Vlaanderen heeft gehad (dit in tegenstelling tot Nederland en Duitsland). Het tweede congres had plaats in 1989 in Manila. In oktober 2010 zal er een derde wereldcongres plaatshebben.¹¹ Hier zal sterk gebruik worden gemaakt van de nieuwe technologie zodat men via video-internet verbinding kan participeren (Capetown Globalink). Dit geeft iets aan van de versterkte globalisering. Maar opnieuw heb ik de indruk dat de impact in Vlaanderen beperkt zal zijn. Dit komt door de kleinheid en de beperking aan mankracht en financiële middelen.

Zending en kerkplanting

We zezen al op het evangelistische karakter van de evangelische beweging. Historisch is het verbonden aan het "revivalism" binnen het protestantisme. Hierbij hoort een opwekkingstheologie en opwekkingsliederen, de gebruikelijk zangbundel noemt niet zonder reden "opwekkingsliederen". De meeste van deze liederen zijn vertaald uit het Engels.¹²

De huidige evangelische kerken in Vlaanderen hebben vooral hun wortels in de zendingsactiviteiten van de laatste honderd jaar.¹³ In Vlaanderen was in de twintigste eeuw, anders dan in Nederland, de evangelische beweging niet zozeer actief als een opwekkingsbeweging binnen het historische protestantisme (VPKB). Maar het ontstond door zending en evangelieverkondiging onder rooms-katholieken. Room Katholieken werden gewoonlijk gezien als "naamchristenen", maar geen echte gelovigen die werkelijke hadden gekozen om Jezus na te volgen. Volgens de evangelischen waren de roomse christenen de centrale boodschap van het evangelie verloren omwille van heel wat bijgeloof en overtuigingen die niet in de Bijbel werden geleerd. De Evangelische beweging heeft een lange traditie als het gaat om een anti-roomse polemiek (Noll & Mystem, 2005, pp.41-42). Het Vlaanderen voor de sterke secularisatie en het tweede Vaticaans concilie zag er ook heel anders uit. Wie Jozef Van Haver leest over het roomse volkscultuur in Vlaanderen beseft dat dit inderdaad heel ver af staat van het sobere evangelisch-protestantse gedachtegoed welk dicht bij het geloof van het NT wil blijven (van Haver, 1995).

De evangelischen trachtten niet de dode Roomse kerk te revitaliseren dan wel nieuwe frisse plaatselijke gemeentes te stichten met echte bekeerlingen die wensten te leven zoals de eerste Christenen in het Bijbelboek Handelingen der Apostelen. Deze zendingsactiviteit werd vooral gedaan door buitenlanders: Nederlanders, Amerikanen, Canadezen en Zuid-Afrikanen. Elk van hen nam zijn eigen achtergrond mee. De Belgische Evangelische Zending ontstond in 1918 door het zendingswerk van Ralph en Edith Norton. De

⁷ www.federalesynode.be

⁸ www.vpkb.be

⁹ www.arpee.be

¹⁰ www.lausanne.org/nl/covenant

¹¹ www.lausanne.org/cape-town-2010

¹² www.opwekking.nl

¹³ Dit betekent natuurlijk niet dat er geen diepere wortels liggen. Zie hiervoor de bijdragen van Andreas Beck en Aaldert Prins.

Nortons hadden nauwe relaties met evangelische christenen in de Verenigde Staten. Toen Johan Lukasse in 1978 directeur werd van de BEZ legde hij zich erop toe om te werken aan internationale relaties. Hierdoor ontstond ondermeer contact met de *Evangelical Free Church of America*, die nu ook in relatie staat met de VEG. (Lukasse, 2002 p.53, 54).

De Evangelische Christengemeenten werden opgericht door zendelingen uit Canada. Hoewel ze zelf uit de Vergadering der gelovigen kwamen, vonden ze geen aansluiting bij de reeds aanwezige Belgische Vergadering der gelovigen. Richard Haverkamp zijn basismodel van kerk werd vooral beïnvloed door het gedachtegoed van John Nelson Darby. (Marinello, 2009).

De eerste zendingsactiviteit van de pinksterbeweging in Vlaanderen vond plaats rond 1930 door Cornelis T. Potma. Hij was een Nederlander maar trok voor zijn studies van advocaat naar de Verenigde Staten. Hier kwam hij tot bekering na genezing van een ernstige ziekte. Na zijn ervaring van een geestesdoop werkte hij verschillende jaren als evangelist in Virginia. Potma trok met zijn metalen woonwagen Vlaanderen rond en verkondigde het evangelie (Demaerel, 1990). Aanvankelijk werkt hij samen met R. Norton (BEZ) maar het kwam tot een breuk omwille van zijn pinksterleer. De eerste pinkstervoorganger was, Johannes Rietdijk, van de oudste pinkstergemeente Hoboken. Rietdijk was een student van de bijbelschool te Brussel. Door het lezen van de boeken van Ruben A. Torrey en Andrew Murray kreeg hij meer honger naar het werk van de Heilige Geest. Hij kwam in contact met Potma en later ontving hij de geestesdoop. Later ontving hij steun voor zijn evangelisatie werk van de Peniel Chapel in Londen. Later kwam er ook een zending, Edwin Gunter, uit deze gemeente helpen in Hoboken (Demaerel, 1990). Wat ik hiermee wil illustreren is dat de Angelsaksische invloed nooit ver weg is. Het is dan ook onmogelijk om het erfgoed te begrijpen zonder een grondig inzicht in de mondiale geschiedenis van deze bewegingen.

Om een actueel voorbeeld te noemen. VVP is medeorganisator van een grote meeting in het sportpaleis van Antwerpen met de wereld evangelist Reinhard Bonnke (7, 8 mei 2010). Bonnke wordt de Billy Graham van Afrika genoemd. Hij is vooral bekend geworden voor zijn grote campagnes in Nigeria.

De internationale verbinding van zendelingen in Vlaanderen speelde een grote rol. Men werd immers gesteund door een achterban en men rapporteerde via nieuwsbrieven over de stand van zaken. Om het wat te scherp te stellen: "wiens brood men eet, diens woord men spreekt". Ten huize had men wel een duidelijke profilering binnen het protestantisme. Men noemde zich "Baptist", "Open-Bretheren" of "Evangelical Free Church". Duidingen die betekenis hadden in een protestants land. In het katholieke Vlaanderen speelde dit soort kerkelijke nuances natuurlijk minder. Hier was men "gewoon christen" anders dan de Rooms-katholieken en anders dan de "vrijzinnige protestanten". In dit opzicht kunnen we evangelisch Vlaanderen wel vergelijken met een vat waar vele kerkelijke trechters uit het buitenland samenkomen. Hoewel men geen denominaties wenste te stichten, maar gewoon bijbelse gemeenten, was de verbinding met een denominatie uit het buitenland een realiteit.

Literatuur

Evangelische christenen hebben net als protestanten altijd een sterke leescultuur gehad. Naast het dagelijkse Bijbellezende was er heel wat stichtelijke literatuur. De invloed van de Engelse Baptisten prediker Charles Spurgeon (1834-1892) kan moeilijk worden overschat. Heel wat van zijn werk werd in het Nederlands vertaald en ijverig gelezen. Ook het nog oudere Bijbelcommentaar van Matthew Henry (1662-1714) was in het Nederlands vertaald. Dit devotieel reformatorisch commentaar heeft menig prediker en evangelist geholpen bij de Bijbelse prediking op zondag.

In het jaar 2000 verscheen er een boek met als titel: *100 Christian Books That Changed the Century* (Petersen & Petersen, 2000). Hierbij valt op dat veel genoemde boeken ook hier bij ons grote invloed hadden. Zo vond ik ondermeer op de lijst het boek van de cultuurfilosoof Francis Schaeffer dat mede een rol heeft gespeeld bij mijn eigen bekering: *The God Who is There* (1968). Maar er wordt ook genoemd het werk van Hal Lindsey, *The*

Great Planet Earth (1970) over de eindtijd. Dit apocalyptische werk was bijzonder populair. Mijn eerste Engelstalige devotieel-theologische boek staat ook op de lijst: *Knowing God* van J. I. Packer (1973). De werken van Derek Prince en John Wimber hadden grote invloed op de Pinksterbeweging. De hele “church growth movement” die door Fuller Seminary werd geïnitieerd had ook inpakt op de gemeenten alhier. Begin van deze eeuw moeten we hierbij zeker Rick Warren *Doelgericht Leven* en *Doelgerichte Gemeente* voegen. De Angelsaksische dominantie zet zich dus door. Het gezegde “als het regent in Parijs dan druppelt het in Brussel”, wordt als het regent in Amerika druppelt het in Vlaanderen.¹⁴

Er was natuurlijk ook een sterke invloed vanuit Nederland. Te denken valt ondermeer aan Jacob Klein Haneveld (Morgenrood), Ben Hoekendijk (Opwekking) en tot op heden Willem Ouweneel. Deze laatste heeft theologisch wel wat bokkensprongen gemaakt en is daarom wel eens controversieel. Maar zijn biografie is in veel opzichten een spiegel van de ontwikkelingen binnen de evangelische beweging. Zijn vele publicaties verwerken dan ook heel wat Amerikaanse literatuur voor het Nederlandse publiek.

Opleidingen

De theologische opleiding van de evangelische beweging is nauw verbonden aan de “bijbelschoolbeweging” die werd ingezet door de zakenman Dwight L. Moody. In 1886 werd in het hartje van Chicago het Bijbelinstituut opgericht. In vele opzichten is de evangelische beweging een lekenbeweging. Dit was anders dan de traditionele protestantse kerken kozen lange universitaire theologische opleidingen van ongeveer zeven jaar. De bijbelschool was er vooral voor het opleiden van evangelisten.

In het begin was dit vaak een verdeelde alfabetisering met grote nadruk op Bijbelkennis en praktische vaardigheden. Pas later (1904) eiste Moody Bible Institute een middelbare schooldiploma. Op de meeste plaatsen groeide bijbelscholen uit tot hogere opleidingen met meer professionele bachelor programma's. Evangelische christenen richten in de USA verschillen top seminaries op met duizenden theologiestudenten (Fuller Theological Seminary, Dallas Theological Seminary, Gordon Conwell Theological Seminary, Wheaton College, ...). De intellectuele ontwikkeling van evangelische beweging werd vooral gesteund door figuren als Carl F. Henry, Bernard Ramm, Edward Carnell en Harold Ockenga en dit opnieuw ondersteund door Billy Graham. Deze stroming werd toen neo-evangelicalisme genoemd en het nam afscheid van de strakkere fundamentalistische en anti-intellectualistische tendens. Een belangrijke vrucht van deze beweging was de oprichting van het opinieblad *Christianity Today* (1956)¹⁵ met een oplage van ongeveer 145.000 exemplaren. Nu kunnen we rustig stellen dat deze vorm naoorlogs evangelicalisme bijna gemeen goed is geworden.

Een gelijkaardige overgang van bijbelschool naar universitaire theologische opleiding vinden we ook terug in de overgang van het Bijbelinstituut België (1921) naar de huidige Evangelische Theologische Faculteit.¹⁶ In 1982 werd de ETF erkend voor het uitreiken van universitaire graden in de theologie. Maar hoe kon men op dit niveau werken zonder een mondiale steun. De eerste ETF decaan, dr. Theo Kunst, zag *Dallas Theological Seminary* als het meest inspirerende model. Deze opleiding was zeer Bijbelgericht met een sterke nadruk op de bedelingenleer. Tijdens zijn colleges werden we vaak gewaarschuwd voor de mistige theologie uit Nederland en Duitsland. We zouden ons vooral moeten bezighouden met de meer praktische en geestelijk rijkere theologie uit de USA. Als student heb ik nog les gekregen van Charles Ryrie (Dallas Theological Seminary), het boegbeeld van het Amerikaanse dispensationalisme (bedelingenleer). Sommige professoren vonden het tijdverlies om ons te verdiepen in de “mistige” protestantse theologen als Gerrit Berkouwer en Karl Barth. Natuurlijk was er voor de van nature revolterende student geen betere manier om nieuwsgierigheid op te

¹⁴ Enkele uitzonderingen als de Franstalige Zwitserse theoloog Rene Pache en de arts Paul Tournier. De Chinees Watchman Nee was ook bijzonder populair, vooral in de kringen van de Vergadering der gelovigen en in de pinksterbeweging.

¹⁵ www.christianitytoday.com

¹⁶ www.etf.edu

wekken. Maar toen al voelde je aan dat dit niet echt aansloot bij onze context. Veel van mijn collega studenten zochten dan ook hun uitweg in de Nederlandse gereformeerde theologie.

De Duits sprekende invloed was er ook, maar toch heel beperkt. Deze kwam vooral vanuit de *Staatsunabhängige Theologische Hochschule* Basel, opgericht door Samuel Külling. Hier doceerde ook de apologetische theoloog Georg Huntemann (bij wie ikzelf promoveerde). Deze kan zeker niet als “Angelsaksisch” getypeerd worden. Wat later kwam er ook de *Freie Theologische Hochschule Gießen*. Deze laatste heeft wel minder invloed op evangelisch Vlaanderen gehad. Maar het is zeker zo dat de Duitstalige evangelikalen (niet te verwarren met de Lutherse “Evangelischen”) minder beïnvloed zijn door de Angelsaksische stromingen (Holthaus, 1992). Beide theologische universiteiten hebben tot op heden een verband met de ETF.

Nu geldt de mondiale invloed niet alleen op het niveau van hoger theologisch onderwijs. Eigenlijk is het daar vanzelfsprekend. De Angelsaksische invloed toont zich ondermeer ook in het vertaalde materiaal dat wordt gebruikt in het Instituut voor Bijbelse Vorming en de Evangelische Toerustingsschool Vlaanderen. Verantwoordelijken in de gemeenten of geïnteresseerde gelovigen plukken op die manier mee de vruchten van het Bijbelonderzoek gedaan door evangelische professoren uit de grotere Amerikaanse seminaries.¹⁷

Conclusie: de nieuwe mondiale kerk

De mondiale invloed op de theologische identiteit van evangelische kerk zal grotendeels Angelsaksisch blijven. Dit inzicht is noodzakelijk voor een juiste omkadering en interpretatie van het evangelische erfgoed in Vlaanderen. Maar numeriek ziet de toekomst er heel anders uit. Het Christendom heeft haar zwaartepunt verschoven naar Zuid-Amerika, Afrika en Azië. Daarenboven gaat het vooral om een enorme groei van het niet-traditionele christendom, voornamelijk de pinksterbeweging. De historicus Philip Jenkins observeert: “These newer churches preach deep personal faith and communal orthodoxy, mysticism and Puritanism, all founded on a clear scriptural authority. They preach messages that, to a Westerner, appear simplistically charismatic, visionary and apocalyptic.” (Jenkins, 2002 p. 8). Dat klinkt heel evangelisch, maar dan wel in de variant van de pinksterbeweging. We kunnen dus requiem zingen over het liberale en het traditionalistische protestantisme.

Europa is door migratie aan het veranderen. Dit betekent een enorme toename van migrantenkerken. In London is op dit moment de helft van de kerkgangers zwart (Jenkins, 2002 p.99). Het zou me niet verbazen als hetzelfde voor Brussel geldt. Bijna de helft van de 118 VVP kerken is een migrantenkerk met een sterke vertegenwoordiging uit Afrika. Op dit moment kennen ze nog een bestaan binnen de eigen etnische kaders. Ze vormen een thuis in een vreemd land. Maar dat zal de komende decennia veranderen. We zullen evangelisten krijgen uit Nigeria, Brazilië, Filippijnen of Roemenië.

De evangelische beweging zal versterken wanneer de volgende generaties van immigranten zich meer zullen integreren in Vlaanderen. Hopelijk zullen we tegen dan meer inzicht hebben in ons eigen erfgoed. Want een toekomst met onkunde over het verleden loopt meestal niet zo goed af.

¹⁷ Om maar een voorbeeld te noemen. De ETS gebruikt als basishandboeken: Arnold, B.T. en B.E. Beyer. *In ontmoeting met het Oude Testament* en W.A. Elwell, en R.W. Yarbrough. *In ontmoeting met het Nieuwe Testament*.

Bibliografie

- Boersema, Pieter (2004). *De Evangelische Beweging in de samenleving. Een antropologisch onderzoek naar religieuze veranderingen in de Evangelische Beweging in Vlaanderen en Nederland gedurende de periode 1972 - 2002* (Proefschrift Katholieke Universiteit Leuven).
- Demaerel, Ignace (1990). *Tachtig jaar pinksterbeweging in Vlaanderen (1909-1989). Een historisch onderzoek met korte theologische en sociologische analyse*. Licentiaat Thesis, Universitaire Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid, Brussel.
- Denimal, E. (2008). *Faut-il avoir peur des évangéliques ? : Enquête au coeur d'une nébuleuse conquérante*. Editions Générales First.
- Graham, B. (1997). *Just as I Am, The Autobiography of Billy Graham*. Harper San Fransico, Zondervan.
- Holthaus, Stephan (1992) *Protestantischer Fundamentalismus in Deutschland – Seine Geschichte und Sein Erscheinungsbild*. Disseratie ETF.
- Jenkins, P. (2002). *The Next Christendom: The Coming of Global Christianity* (Revised and Updated.). Oxford University Press, USA.
- Lukasse, Johan (2002). *Niemand kan het alleen*. Uitgeverij Medema
- McGrath, Alister (2008). *Christelijke Theologie*. Uitgeverij Kok.
- Marinello, Thomas J. (2009), *A History of the Evangelische Christengemeenten Vlaanderen. Its Origins and Developments 1971-2008* (Ph.D. Dissertation ETF, Leuven).
- Noll, M. A., & Nystrom, C. (2008). *Is the Reformation Over? An Evangelical Assessment of Contemporary Roman Catholicism*. Baker Academic.
- Olson, R. E. (2004). *The Westminster Handbook to Evangelical Theology*. Westminster John Knox Press.
- Packer, J. I., & Oden, T. C. (2004). *One Faith: The Evangelical Consensus*. IVP Books.
- Petersen, W. J., & Petersen, R. (2000). *100 Christian Books That Changed the Century*. Revell.
- Van Haver, Jozef (1995). *Voor u, beminde gelovigen. Het Rijke Roomse Leven in Vlaanderen 1920-1950*. Lannoo